

POKUŠAJ VALIDACIJE ADAPTIRANE LEXINGTON SKALE PRIVRŽENOSTI KUĆNIM LJUBIMCIMA

Jelena Levačić

Odjel za psihologiju Sveučilišta u Zadru
Obala kralja Petra Krešimira IV., 23000 Zadar
jlevac@unizd.hr

Sažetak

Dosadašnja, uglavnom strana istraživanja, pokazala su kako ljudi sa svojim kućnim ljubimcima stvaraju čvrstu emocionalnu vezu iz koje, čini se, proizlaze brojne prednosti za čovjeka, kako na fizičkom tako i na psihološkom planu. U Hrvatskoj je privrženost kućnim ljubimcima još relativno neistražena tema, a stoji i jasan zahtjev za razvojem instrumenata koji bi pružili valjanu mjeru ovog konstrukta.

Stoga je cilj ovog istraživanja bio doprinijeti proučavanju privrženosti ljudi životinjama, odnosno njihovim kućnim ljubimcima, utvrđivanjem psihometrijskih karakteristika prevedene i adaptirane *Lexington Attachment to Pets Scale* (Johnson, Garrity i Stallones, 1992). Skala je namijenjena procjeni privrženosti ljudi njihovim kućnim ljubimcima i ovdje je primijenjena kod 144 vlasnika pasa (62,5% žena, 37,5% muškaraca; prosječne dobi 34,3 godine).

Uzevši u obzir da se radi o preliminarnim podacima, rezultati su uputili na instrument čiste jednofaktorske strukture (izoliran je jedan faktor-“opća privrženost” koji objašnjava 51,4% ukupne varijance), a dodatna potvrda njegovoj homogenosti su podaci o zadovoljavajućoj internoj konzistenciji kao i o visokoj ukupnoj pouzdanosti ($\alpha = 0,95$). Utvrđeno je i da se intenzitet privrženosti kućnom ljubimcu mijenja s obzirom na iskazanu razinu generativnosti, odnosno da su privrženiji svojim životinjama oni vlasnici ljubimaca koji su ujedno i generativniji.

Zbog nekih metodoloških ograničenja ovog istraživanja postoji jasan zahtjev za daljnjim psihometrijskim provjerama *Adaptirane Lexington skale privrženosti kućnim ljubimcima*, i to na reprezentativnijim uzorcima vlasnika kućnih ljubimaca.

Ključne riječi: privrženost, kućni ljubimci, generativnost

UVOD

U posljednje vrijeme raste interes među istraživačima za pitanja specifičnosti afektivne povezanosti ljudi i životinja, odnosno njihovih kućnih ljubimaca. Čini se razumljivim shvatiti zašto se životinja orijentira prema čovjeku koji ju (ili bi bar trebao) hrani, njeguje, mazi jer tako na jednom mjestu dobiva sve, te na neki način

osigurava, u najmanju ruku, svoje preživljavanje. Isto se pitanje može postaviti i za čovjeka, međutim tu dolazimo do varijeteta različitih odgovora čiju utemeljenost nastoje provjeriti znanstvena istraživanja.

U svakodnevnom razgovoru o kućnim ljubimcima često se čuju riječi poput: velika odgovornost, briga, obveza, oduzimanje vremena, financijski teret, itd. Neri-jetko će i sami vlasnici kućnih ljubimaca na isti način opisivati to svoje iskustvo. Iz kojih razloga onda neki ljudi odlučuju "opteretiti" svoje živote tim dodatnim, dugo-trajnim, obvezujućim zadatkom kad od njega naizgled nemaju vidljive koristi niti to netko od njih zahtijeva? Većina istraživanja se tako usmjerila na ispitivanja aspekata privrženosti ljudi njihovim ljubimcima, dok se manji broj istraživanja bavio ispiti-vanjem prirode privrženosti životinje njezinu vlasniku. Zajedničko jednim i drugim istraživanjima jest da su u obzir većinom uzimala pse kao kućne ljubimce budući da se pokazalo kako su psi najomiljeniji i najpopularniji kućni ljubimci (Hart, 1995), dio su ljudskog društva duže od bilo koje druge domaće vrste (Clutton-Brock, 1999) a smatra se da su se kroz proces domestikacije (koji je započeo prije 10 000 godina) kod pasa selekcionirale ne samo specifične anatomske i biheviornalne crte već i dis-pozicija da formiraju specifičnu vezu privrženosti s ljudima (Millott, 1994).

Veza čovjeka i psa u mnogočemu nalikuje na vezu roditelja i djeteta. Među mno-gim teorijama koje su pokušale objasniti privrženost majke i djeteta, evolucijsko tu-maćenje je vjerojatno najprimjerenije komparativnom pristupu. Prema Bowlbyjevu gledištu, vrste koje žive u grupama (tzv. socijalne vrste) razvile su dispoziciju da formiraju veze privrženosti, posebice potomci s majkama (Bretherton, 1992).

Prato-Previde, Fallani i Valsecchi (2004) potvrđuju hipotezu prema kojoj se po-našanje ljudi prema njihovim psima može smatrati oblikom roditeljskog ponašanja usmjerenog prema jedinkama druge vrste. Vlasnici tretiraju svoje pse poput djece igrajući se s njima (Smith, 1983.), pričajući s njima koristeći pritom tzv. majčinski govor (Mitchell, 2001), mazeći ih (Serpell, 1986), tražeći i zadržavajući fizički kon-takt s njima (Robinson, 1992)

Istraživanja su pokazala kako ljudi sa svojim kućnim ljubimcima stvaraju čvrstu vezu iz koje, čini se, proizlaze brojne prednosti i to ne samo za životinju koja prima utočište i hranu, već i za čovjeka. Te prednosti variraju od pozitivnih utjecaja na fizičko zdravlje (Allen, Blaskovich, Tomaka i Kelsey, 1991; Friedmann, Katcher, Lynch i Thomas, 1980; Friedman i Thomas, 1995; Serpell, 1991; Siegel, 1990) do većeg životnog zadovoljstva i opće dobrobiti (Albert i Bulcroft, 1988; Budge, Spicer, Jones i St. George, 1998; Sable, 1995; Straede, 1993).

Kao što je ranije rečeno, većina istraživanja ipak se fokusirala na pitanja efekta koje društvo kućnih ljubimaca ima na njihove vlasnike. Tako je, između ostalog i utvrđeno da je posjedovanje ljubimca povezano s većim preživljavanjem nakon srčanog udara neovisno o socioekonomskom statusu, socijalnoj mreži i uvjetima življenja (Friedman i Thomas, 1995). U istraživanjima u kojima su se po određe-nim karakteristikama ličnosti i aspektima mentalnog zdravlja uspoređivali vlasnici kućnih ljubimaca s onima koji su odlučili da ne žele imati ljubimca, dobiveni su

kontradiktorni rezultati. Moguće je da je uzrok tome, uz neke metodološke razlike, činjenica da uglavnom nije kontrolirana razina privrženosti ljubimcima (Johnson i Rule, 1991). Naime, može se pretpostaviti da intenzitet privrženosti ljubimcu, kao sržni aspekt veze između čovjeka i njegova kućnog ljubimca, ovisi o određenim karakteristikama članova dijade te da, kao takav, ima određene implikacije za njihovu dobrobit.

Područje privrženosti ljudi njihovim kućnim ljubimcima u Hrvatskoj još je uvijek relativno neistražena tema, postoji svega nekoliko studija koje su uglavnom upozorile na pozitivne efekte posjedovanja i/ili privrženosti ljubimcu. Tako su Vizek-Vidović, Vlahović-Štetić i Bratko (1999) utvrdili kako su se djeca koja imaju psa pokazala više empatičnom i prosocijalno orijentiranom u odnosu na djecu koja nemaju kućnog ljubimca, dok su oni privrženiji ljubimcima procijenili svoji obiteljsku klimu značajno pozitivnijom u odnosu na one slabije privržene. Arambašić, Keresteš, Kuterovac-Jagodić i Vizek-Vidović (1999) nalaze kako djeca koja imaju psa i/ili mačku značajno češće, u odnosu na djecu koja nemaju ljubimca, koriste određene strategije suočavanja, što doprinosi njihovoj boljoj diferencijaciji, a moguće i potpomaže u reduciranju posttraumatskih stresnih reakcija. Vizek-Vidović, Arambašić, Keresteš, Kuterovac-Jagodić, Vlahović-Štetić (2001), u dijelom retrospektivnoj studiji, nalaze kako su oni ispitanici koji su imali ljubimca u djetinjstvu u studentskoj dobi bili više empatični, za njih je ujedno i bilo vjerojatnije da će izabrati profesiju u kojoj će nekome pomagati, te su bili više orijentirani socijalnim vrijednostima u odnosu na one studente koji nisu imali ljubimca u djetinjstvu.

Prema McAdamsu i de St. Aubinu (1992) želja da se njeguje i potreba da se bude potreban važni su aspekti generativnosti kao i privrženosti. McAdams (2000) navodi kako koncept odgovornosti za nekog, a koji proizlazi iz privrženosti, ima neke sličnosti s Eriksonovim konceptom generativnosti. Međutim, generativnost je širi pojam te za razliku od privrženosti, koja je dijadna, označava ne – dijadnu potrebu ili brigu koja je internalna osobi a koja ju potiče da učini nešto za širu okolinu. Ljudi koji imaju kućne ljubimce sami odabiru tu jednu ekstra odgovornost i brigu u svojim životima koja nosi sa sobom financijski, fizički i psihološki napor, a koja nije očekivana od šire socijalne okoline i društva kao što je to npr. roditeljstvo. Prema tome, uz mogućnost da je ono što razlikuje vlasnike kućnih ljubimaca od ljudi koji nemaju kućne ljubimce između ostalog i generativnost, za očekivati je da bi se kod vlasnika kućnih ljubimaca mogle pokazati određene promjene u generativnosti i s obzirom na intenzitet privrženosti ljubimcu.

U Hrvatskoj, koliko je poznato, privrženost kućnim ljubimcima do sada nije bila ispitivana na uzorku odraslih ispitanika pa stoga i nema razvijenih instrumenata koji bi pružili valjanu mjeru ovog konstrukta. Iscrpnim pregledom literature može se primijetiti kako se u stranim istraživanjima koristi nekoliko instrumenata (*Pet Attachment Survey* – Holcomba i suradnika; *Pet Attitude Scale* – Templera i suradnika; te *Lexington Attachment to Pets Scale* – Johnsona i suradnika), od kojih najbolja psihometrijska svojstva ima *Lexington Attachment to Pets Scale* (Johnson

i sur., 1992). Upravo iz tog razloga odlučili smo koristiti Lexington Attachment to Pets Scale kao mjeru kojom se pokušala utvrditi privrženost hrvatskih ispitanika njihovim kućnim ljubimcima.

Cilj ovog istraživanja bio je doprinijeti proučavanju privrženosti ljudi njihovim kućnim ljubimcima-psima utvrđivanjem psihometrijskih karakteristika prevedene i adaptirane *Lexington Attachment to Pets Scale* (Johnson i sur., 1992).

Dodatni poticaj bila je i činjenica da su u Hrvatskoj pokušaji razumijevanja privrženosti kućnim ljubimcima još uvijek u povojima, stoga se činilo posebno interesantnim krenuti u prikupljanje preliminarnih podataka, u nadi da će pružiti kvalitetnije smjernice budućem znanstvenom radu u ovom području.

METODA

Sudionici i postupak

U ispitivanju su sudjelovali samo vlasnici pasa budući da se pokazalo kako se razina privrženosti značajno mijenja s obzirom na vrstu životinje, dok su ljudi općenito najsnažnije privrženi psima (Johnson, Garrity i Stallones, 1992.; Siegel, 1990.).

Uzorak je brojao ukupno 144 sudionika, od čega 62,5 % žena. Raspon dobi sudionika je od 18 do 65 godina ($M = 34,28$; $SD = 12,86$). Sudionici su različitog stupnja obrazovanja (68,05% završena srednja škola, 13,9% završena viša škola i 18,05% završena visoka škola). Već same karakteristike uzorka podržavaju napomenu o preliminarnoj prirodi ovdje dobivenih podataka.

Sudionici su bili kontaktirani u svojim domovima, prije provođenja ispitivanja, kada im je ukratko objašnjena svrha ispitivanja nakon čega su dali svoj pristanak.

Instrumentarij

Upitnik općih podataka koji u sebi sadržava pitanja o spolu, dobi, stupnju obrazovanja, materijalnom statusu, broju djece, broju kućnih ljubimaca i broju pasa, o tome je li osoba primarni skrbnik životinje-psa, o vremenu posjedovanja životinje-psa.

Prevedena i adaptirana *Lexington Attachment to Pets Scale* (Johnson i sur., 1992) koja je namijenjena procjeni privrženosti ljudi njihovim kućnim ljubimcima. Sastoji se od ukupno 23 čestice koje opisuju aktivnosti, stavove i osjećaje vlasnika u odnosu s njegovim ljubimcem, a koji se smatraju indikativnim za procjenu privrženosti čovjeka životinji. Autori izvještavaju o pouzdanosti tipa Cronbach $\alpha = 0,928$ za cijelu skalu, te o tri ortogonalna faktora (varimax rotacija): "opća privrženost", "nadmjestak za ljude" i "prava životinje/dobrobit životinje". Cronbach

alfa koeficijenti za ova tri faktora iznose, redom: 0,90; 0,85 i 0,80, dok se postotak objašnjene varijance (uz varimax rotaciju) kretao od 41,8% za prvi faktor, 6,6% za drugi i 5,1% za treći faktor (Johnson i sur., 1992). Pokazalo se da skala bolje pokriva aspekte snažnije privrženosti ljubimcima (psihometrijska analiza je pokazala da 14, od ukupno 23 čestice osjetljivije razlikuje osobe s iznadprosječnim stupnjem privrženosti svojem ljubimcu). Podaci se odnose na uzorak od 412 dobno i spolno izjednačenih vlasnika pasa i mačaka (Johnson i sur., 1992). U originalnoj verziji od ispitanika se traži da izrazi svoje slaganje s navedenom tvrdnjom na skali od 4 stupnja (0 = uopće se ne slažem; 1 = uglavnom se ne slažem; 2 = uglavnom se slažem; 3 = u potpunosti se slažem).

U nastavku opisa instrumenta bit će navedene izmjene koje su, uz prijevod tvrdnji s engleskog na hrvatski jezik, bile napravljene kako bi skala bila što prilagodljivija primjeni na našem uzorku. Budući da do sada *Lexington Attachment to Pets Scale* nije korištena na uzorku ispitanika u Hrvatskoj, bila je prevedena od strane nastavnika i studenta psihologije kao i nastavnika engleskog jezika, a potom su prijevodi uspoređivani te je postignut zajednički dogovor oko konačnog prijevoda. Umjesto izražavanja svog odgovora na skali od četiri stupnja (kao u originalnoj verziji) u izmijenjenoj verziji od ispitanika se traži da izrazi svoj odgovor na skali od pet stupnjeva, pod pretpostavkom da će se time postići bolja diferenciranost odgovora unutar samih tvrdnji (1 = uopće se ne slažem, 2 = uglavnom se ne slažem, 3 = niti se slažem niti se ne slažem, 4 = uglavnom se slažem, 5 = u potpunosti se slažem). Učinjene su i manje promjene u grafičkom oblikovanju kako bi Skala bila vremenski što ekonomičnija i jednostavnija za odgovaranje.

Mjere subjektivne procjene privrženosti ljubimcu, stresnosti protekle godine, zdravstvenog stanja, zadovoljstva profesionalnim statusom, zadovoljstva roditeljskom ulogom izmjerene su pojedinačno, mjerama koje se sastoje od 1 čestice. Dakle, za svaku od pojedinačnih mjera, radilo se o jednom pitanju na koje je ispitanik davao svoj odgovor procjenom na skali od 5 stupnjeva. Slijedi prikaz navedenih mjera:

Procijenite zaokruživanjem (samo jednog) odgovarajućeg broja koliko ste privrženi svom ljubimcu?	1. uopće nisam privržen /a 2. uglavnom nisam privržen/a 3. niti sam privržen/a, niti nisam privržen/a 4. uglavnom sam privržen/a 5. vrlo sam privržen/a
Procijenite na predloženoj skali koliko je protekla godina za Vas bila stresna:	1. nimalo stresna 2. malo stresna 3. prilično stresna 4. vrlo stresna 5. izuzetno stresna
Procijenite svoje zdravstveno stanje:	a) vrlo dobro b) dobro c) osrednje d) loše (bolujem od _____) e) vrlo loše (bolujem od _____)

Da li ste zadovoljni svojim profesionalnim statusom?	1. uopće ne 2. malo 3. i da i ne 4. uglavnom da 5. u potpunosti da
Da li ste zadovoljni svojom roditeljskom ulogom?	1. uopće ne 2. malo 3. i da i ne 4. uglavnom da 5. u potpunosti da

Adaptirana Loyola skala generativnosti (Lacković-Grgin i Tucak, 2004)

Radi se o adaptiranoj verziji originalne *Loyola skale generativnosti* (LGS) autora McAdamsa i de St Aubina (1992). Originalna LGS mjeri generativnu brigu, koja je u modelu McAdamsa i de St Aubina ključna komponenta generativnosti. Sastoji se od 20 čestica koje referiraju osnovne aspekte generativnosti kakvi su u literaturi poznati, poput prenošenja znanja i vještina, doprinosa zajednici i društvu, nastojanja da se bude kreativan i produktivan. Ova je skala prvi put kod nas primijenjena kod 291 ispitanika oba spola (Lacković-Grgin i Tucak, 2004) a konačne su statističke analize pokazale kako se psihometrijski najboljom opcijom pokazalo zadržavanje reducirane verzije skale od 12 čestica kakva je primijenjena i u ovom istraživanju. Koeficijent pouzdanosti ovakve adaptirane verzije Loyola skale generativnosti iznosi 0,83, što odgovara vrijednostima koeficijenta pouzdanosti koje navode autori originalne skale. Odgovor na pojedine tvrdnje izražava se na skali od 5 stupnjeva (od 1- uopće se ne odnosi na mene do 5 – u potpunosti se odnosi na mene).

REZULTATI

Latentna struktura i metrijske karakteristike prevedene i adaptirane *Lexington skale privrženosti kućnim ljubimcima*

Postupkom faktorske analize pod modelom glavnih komponenti izolirana su 4 faktora (kao značajno zasićenje određenim faktorom računalo se ono veće od 0,30). Provedena je rotacija faktora uz varimax soluciju (Guttman-Kaiserov kriterij), međutim, ni tako provedena transformacija rezultata nije povećala interpretabilnost dobivenih rezultata. Naime, samim pogledom na Tablicu 1. jasno je da izolirani faktori nisu jasno odijeljeni (uvelike se preklapaju), o čemu svjedoči i *Scree test*, gdje je očit nagli pad vrijednosti karakterističnog korijenja nakon prve značajne komponente.

Autori originalne *Lexington skale privrženosti kućnim ljubimcima* izvještavaju o tri ortogonalna faktora izolirana postupkom faktorske analize pod modelom glavnih komponenti (Johnson i sur., 1992). Budući da ovdje isti postupak nije dao

Tablica 1. Rezultati faktorske analize (model glavnih komponentata) rezultata na *Adaptiranoj Lexington skali privrženosti kućnim ljubimcima*

	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Faktor 4
1. Moj mi ljubimac znači više nego bilo koji od mojih prijatelja	0,709	0,273	0,283	0,246
2. Često se pouzdam u svog ljubimca.	0,536	0,233	0,415	0,191
3. Mislim da bi ljubimci trebali imati ista prava i privilegije poput drugih članova obitelji.	0,755	0,207	0,352	0,141
4. Mogu reći da je moj ljubimac ujedno i moj najbolji prijatelj.	0,752	0,201	0,334	0,244
5. Često su moji osjećaji prema ljudima pod utjecajem toga kako se oni odnose prema mom ljubimcu.	0,578	0,297	0,282	0,375
6. Volim svog ljubimca jer mi je on/ona privrženiji od većine ljudi u mom životu.	0,676	0,199	0,372	0,313
7. Uživam u pokazivanju fotografija svog ljubimca drugim ljudima.	0,255	0,174	0,150	0,819
8. Moj mi ljubimac nije ništa više od kućnog ljubimca.	0,552	0,500	0,029	0,287
9. Volim svog ljubimca zato što me nikad ne osuđuje.	0,633	0,154	0,194	-0,019
10. Moj ljubimac "zna" kad se osjećam loše.	0,213	0,100	0,614	0,269
11. Često pričam ljudima o svom ljubimcu.	0,160	0,259	0,480	0,683
12. Moj me ljubimac razumije.	0,401	0,203	0,646	0,259
13. Vjerujem da ljubav koju osjećam prema svom ljubimcu pomaže mom zdravlju.	0,368	0,270	0,646	0,120
14. Ljubimci zaslužuju da se prema njima odnosi s jednakim poštovanjem kao i prema ljudima.	0,565	0,177	0,441	0,120
15. Moj ljubimac i ja smo vrlo bliski.	0,295	0,619	0,522	0,145
16. Učinio/la bih gotovo sve za svog ljubimca.	0,540	0,595	0,278	0,069
17. Često se igram sa svojim ljubimcem.	0,209	0,693	0,199	0,121
18. Svog ljubimca smatram velikim životnim prijateljem.	0,461	0,413	0,573	0,183
19. Moj ljubimac me usrećuje.	0,212	0,682	0,502	0,097
20. Svog ljubimca smatram članom obitelji.	0,452	0,571	0,402	-0,051
21. Nisam posebno vezan/a za svog ljubimca.	0,123	0,770	0,094	0,290
22. Smatram da sam zbog svog ljubimca sretniji/a.	0,235	0,240	0,723	0,143
23. Svog ljubimca mogu smatrati prijateljem.	0,398	0,23	0,705	0,052
karakteristični korijen	5,295	3,761	4,570	2,001
% varijance	23,021%	16,354%	19,873%	8,701%

interpretabilne rezultate, krenulo se u faktorsku analizu rezultata na *Adaptiranoj Lexington skali privrženosti kućnim ljubimcima* pod modelom zajedničkih faktora, uz pretpostavku da će analiza onog dijela varijance koji je zajednički većem broju varijabli, provedena ovim postupkom, dati jasniju informaciju o latentnoj strukturi Skale.

Tablica 2. Rezultati faktorske analize (model zajedničkih faktora) rezultata na *Adaptiranoj Lexington skali privrženosti kućnim ljubimcima*

	Faktor 1
1. Moj mi ljubimac znači više nego bilo koji od mojih prijatelja	-0,789
2. Često se pouzdam u svog ljubimca.	-0,714
3. Mislim da bi ljubimci trebali imati ista prava i privilegije poput drugih članova obitelji.	-0,792
4. Mogu reći da je moj ljubimac ujedno i moj najbolji prijatelj.	-0,813
5. Često su moji osjećaji prema ljudima pod utjecajem toga kako se oni odnose prema mom ljubimcu.	-0,746
6. Volim svog ljubimca jer mi je on/ona privrženiji od većine ljudi u mom životu.	-0,804
7. Uživam u pokazivanju fotografija svog ljubimca drugim ljudima.	-0,539
8. Moj mi ljubimac nije ništa više od kućnog ljubimca.	-0,655
9. Volim svog ljubimca zato što me nikad ne osuđuje.	-0,550
10. Moj ljubimac "zna" kad se osjećam loše.	-0,580
11. Često pričam ljudima o svom ljubimcu.	-0,659
12. Moj me ljubimac razumije.	-0,769
13. Vjerujem da ljubav koju osjećam prema svom ljubimcu pomaže mom zdravlju.	-0,739
14. Ljubimci zaslužuju da se prema njima odnosi s jednakim poštovanjem kao i prema ljudima.	-0,695
15. Moj ljubimac i ja smo vrlo bliski.	-0,796
16. Učinio/la bih gotovo sve za svog ljubimca.	-0,780
17. Često se igram sa svojim ljubimcem.	-0,584
18. Svog ljubimca smatram velikim životnim prijateljem.	-0,846
19. Moj ljubimac me usrećuje.	-0,747
20. Svog ljubimca smatram članom obitelji.	-0,746
21. Nisam posebno vezan/a za svog ljubimca.	-0,551
22. Smatram da sam zbog svog ljubimca sretniji/a.	-0,691
23. Svog ljubimca mogu smatrati prijateljem.	-0,575
	karakteristični korijen
	11,821
	% varijance
	51,4%

Postupkom faktorske analize pod modelom zajedničkih faktora izlučen je jedan faktor sa svojstvenom vrijednošću većom od 1, pri čemu postotak objašnjene zajedničke varijance iznosi 51,4% (Tablica 2).

Slijedi prikaz metrijskih karakteristika *Adaptirane Lexington skale privrženosti kućnim ljubimcima*. Skala je zadovoljavajuće pouzdanosti, dok korelacije čestica s ukupnim rezultatom dodatno potvrđuju zaključak o visokoj internoj konzistenciji skale.

Tablica 3. Osnovni deskriptivni statistici i pouzdanost *Adaptirane Lexington skale privrženosti kućnim ljubimcima*

Tvrđnje	<i>M</i>	<i>SD</i>	Korelacija čestice s ukupnim rezultatom
1. Moj mi ljubimac znači više nego bilo koji od mojih prijatelja.	4,236	1,020	0,730
2. Često se pouzdam u svog ljubimca.	2,895	1,285	0,777
3. Mislim da bi ljubimci trebali imati ista prava i privilegije poput drugih članova obitelji.	3,576	1,297	0,700
4. Mogu reći da je moj ljubimac ujedno i moj najbolji prijatelj.	3,388	1,242	0,777
5. Često su moji osjećaji prema ljudima pod utjecajem toga kako se oni odnose prema mom ljubimcu.	3,166	1,332	0,800
6. Volim svog ljubimca jer mi je on/ona privrženiji od većine ljudi u mom životu.	3,409	1,020	0,745
7. Uživam u pokazivanju fotografija svog ljubimca drugim ljudima.	3,215	1,069	0,794
8. Moj mi ljubimac nije ništa više od kućnog ljubimca.	3,597	1,166	0,536
9. Volim svog ljubimca zato što me nikad ne osuđuje.	3,979	1,038	0,646
10. Moj ljubimac "zna" kad se osjećam loše.	3,506	0,959	0,530
11. Često pričam ljudima o svom ljubimcu.	4,118	0,862	0,569
12. Moj me ljubimac razumije.	3,770	0,866	0,666
13. Vjerujem da ljubav koju osjećam prema svom ljubimcu pomaže mom zdravlju.	3,805	0,799	0,752
14. Ljubimci zaslužuju da se prema njima odnosi s jednakim poštovanjem kao i prema ljudima.	3,923	1,059	0,715
15. Moj ljubimac i ja smo vrlo bliski.	4,208	0,679	0,682
16. Učinio/la bih gotovo sve za svog ljubimca.	4,243	0,777	0,773
17. Često se igram sa svojim ljubimcem.	4,229	0,959	0,759
18. Svog ljubimca smatram velikim životnim prijateljem.	4,368	0,963	0,565
19. Moj ljubimac me usređuje.	4,062	0,989	0,829
20. Svog ljubimca smatram članom obitelji.	4,506	1,285	0,724
21. Nisam posebno vezan/a za svog ljubimca.	4,395	1,297	0,719
22. Smatram da sam zbog svog ljubimca sretniji/a.	4,444	1,242	0,538
23. Svog ljubimca mogu smatrati prijateljem.	4,173	1,332	0,664

Cronbach alpha: 0,956 ; Standardizirani alpha: 0,959;
prosječna korelacija među česticama: 0,514

Utvrđivanje značajnosti razlika u razini privrženosti kućnom ljubimcu s obzirom na generativnost:

Kako bi se testirala značajnost razlika u privrženosti ljubimcu s obzirom na iskazanu razinu generativnosti, provedena je analiza varijance. Pritom su rezultati na Adaptiranoj Loyola skali generativnosti podijeljeni u dvije kategorije: u prvaj

su kategoriji ukupni rezultati manji od aritmetičke sredine, a u drugoj veći od aritmetičke sredine. Razlike u privrženosti su dakle testirane s obzirom na to da li je ukupni rezultat ispitanika na skali generativnosti veći ili manji od prosjeka (za ovaj uzorak).

Dobivene su značajne razlike u privrženosti ljubimcu s obzirom na iskazanu razinu generativnosti ($F = 12,487$, $df = 1$, $p = 0,000$), s time da su se privrženiji svojim ljubimcima pokazali oni ispitanici čiji je rezultat na skali generativnosti veći od prosjeka (dobivenog u ovom uzorku) – dakle oni koji su ujedno i generativni.

Pokazalo se i da privrženost ljubimcu i generativnost značajno pozitivno koreliraju ($r = 0,26$).

Nadalje, testiranjem razlika (jednosmjerne ANOVE) u privrženosti ljubimcu i generativnosti s obzirom na dob, spol, stručnu spremu, to je li osoba roditelj ili nije, s obzirom na broj djece, to je li osoba primarni vlasnik psa ili nije, te s obzirom na vrijeme posjedovanja psa, utvrđeno je jedino kako postoje razlike u generativnosti s obzirom na broj djece. Generativnijim su se pokazali oni roditelji iz uzorka vlasnika pasa, koji imaju 3 ili 4 u odnosu na 1 ili 2 djece ($F = 6,665$, $p = 0,012$).

RASPRAVA

Za potrebe ovog istraživanja adaptiran je instrument koji se pokazao zadovoljavajućom mjerom privrženosti ljubimcima u stranim istraživanjima. Koliko je poznato, ovo je bila prva primjena Adaptirane Lexington skale privrženosti kućnim ljubimcima u Hrvatskoj te ujedno i prvi pokušaj ispitivanja istog konstrukta (privrženost kućnom ljubimcu) na uzorku odraslih u našoj zemlji. Uzevši u obzir da se radi o preliminarnim podacima, rezultati su pokazali sljedeće: analiza latentne strukture Adaptirane Lexington skale privrženosti kućnim ljubimcima uz postupak faktorske analize pod modelom glavnih komponenti i varimax rotaciju daje 4 neinterpretabilna faktora. Stoga je uslijedio postupak faktorske analize pod modelom zajedničkih faktora, čime je utvrđen jedan faktor sa svojstvenom vrijednošću većom od 1. Postotak objašnjene zajedničke varijance u ovom slučaju iznosi 51,4%. Ranije u radu navedeni su rezultati validacije originalne verzije Lexington skale privrženosti kućnim ljubimcima kojom je utvrđena njezina trofaktorska struktura (Johnson i sur., 1992). Pregledom dostupne literature može se utvrditi kako je ova skala do sada bila primjenjivana uglavnom na uzorcima vlasnika kućnih ljubimaca iz SAD-a, stoga nemamo podatke o tome kakve bi njezine metrijske karakteristike bile u drugim zemljama. Čini se da rezultati primjene Adaptirane Lexington skale privrženosti kućnim ljubimcima na uzorku hrvatskih sudionika upućuju na veću opravdanost zadržavanja jednofaktorske strukture, bar što se tiče njezine prve primjene i ovog konkretnog uzorka. Budući da su zasićenja ovdje izlučenim faktorom znatna (na svim česticama veća od 0,5 a na većini čestica i iznad 0,7), može se zaključiti da odgovori na čestice ove skale izražavaju jednu generalnu afektivnu ori-

jentaciju prema životinji, odnosno kućnom ljubimcu koja se može nazvati “*općom privrženosti*”.

Mogući uzrok razlika u rezultatima strane i ove konkretne validacije skale, uz prijevod i adaptaciju skale, leži u specifičnostima metodologije. Naime, autori skale su njezinu validaciju proveli koristeći telefonsko anketiranje kao osnovnu metodu, a uzorak je brojio 412 dobno i spolno izjednačenih ispitanika – vlasnika pasa i mačaka. Ovdje su ispitanici bili vlasnici pasa te su samostalno ispunjavali primijenjeni upitnik, što je vjerojatno utjecalo na manju vjerojatnost davanja socijalno poželjnih odgovora. Uzorak međutim nije bio reprezentativan u smislu spola, dobi i obrazovanja, što navodi da bi tek naredni pokušaji validacije ove skale na uzorcima hrvatskih sudionika trebali dati valjanije rezultate. Ipak, i sama činjenica da su ovdje sudjelovali vlasnici pasa mogla bi biti ključna: naime, moguće je da za vlasnike pasa njihovi ljubimci ispunjavaju samo jednu funkciju a to je ostvarivanje afektivnog kontakta s drugom jedinkom isključivom privrženosti. Dakle, s obzirom na dobivenu jednofaktorsku strukturu skale, moguće je da vlasnici pasa svoj odnos s ljubimcem percipiraju prvenstveno kroz njegovu opću emotivnu vrijednost. Budući da se pokazalo kako se razina privrženosti značajno mijenja s obzirom na vrstu životinje, dok su ljudi općenito najsnažnije privrženi psima (Johnson, Garrity i Stallones, 1992; Siegel, 1990), pretpostavka o različitim funkcijama koje odnos sa životinjom ima za čovjeka mogla bi tu pronaći svoje uporište i biti polazište budućih znanstvenih djelovanja u ovom području. Moguće je, naime, da se čovjek najsnažnije afektivno veže uz psa kao kućnog ljubimca zato što baš uz tu vrstu u najvećoj mjeri uspijeva zadovoljiti određene emocionalne potrebe, pa ne čudi da njegovu prosudbu takvog odnosa općenito uvjetuju afektivne dobiti. Kao dodatan metodološki faktor, vezan uz modifikaciju skale, koji je također mogao biti u podlozi ovdje dobivenih rezultata treba spomenuti i sljedeće: kod adaptirane verzije Lexington skale privrženosti kućnim ljubimcima od sudionika se traži da svoje procjene izražava na skali od 5 stupnjeva, za razliku od originalne verzije gdje skala ima 4 stupnja. Budući da je moguće da je i sam ovaj postupak utjecao na psihometrijske karakteristike Skale, različiti rezultati validacija ovog instrumenta vani i kod nas ne bi trebali biti iznenađujući.

Korelacija ukupnog rezultata na Adaptiranoj Lexington skali privrženosti kućnim ljubimcima i procjene opće privrženosti ljubimcu (jednom česticom) značajna je i iznosi 0,47. Ovo je još jedan podatak o konstruktivnoj valjanosti Skale kao instrumenta koji mjeri opću privrženost ljubimcu (kod vlasnika pasa).

Dodatnu potvrdu zaključku o homogenosti adaptirane i prevedene Lexington skale privrženosti kućnim ljubimcima, daju i podaci o zadovoljavajućoj internoj konzistenciji skale (prosječne korelacije pojedinih tvrdnji s ukupnim rezultatom veće su od 0,5, dok su za 14 čestica one veće od 0,7) te ukupnoj pouzdanosti skale koja iznosi Cronbach $\alpha = 0,95$.

Sve u svemu, rezultati prve primjene prevedene i adaptirane Lexington skale privrženosti kućnim ljubimcima na prvi pogled sugeriraju kako se radi o instrumen-

tu čiste jednofaktorske strukture a dodatna potvrda njegove homogenosti su podaci o zadovoljavajućoj internoj konzistenciji kao i o visokoj ukupnoj pouzdanosti. Dakako, navedeno treba tek provjeriti narednim istraživanjima zbog metodoloških nedostataka ovog, prije svega, vezanih uz karakteristike uzorka.

Nadalje, utvrđene su značajne razlike u privrženosti ljubimcu s obzirom na iskazanu razinu generativnosti, s time da su se privrženiji svojim ljubimcima pokazali oni sudionici čiji je rezultat na skali generativnosti veći od prosjeka (za ovaj uzorak) – dakle oni koji su ujedno i generativniji. Pritom, rezultati na skali privrženosti ljubimcima i skali generativnosti i sukladno variraju u smislu značajne pozitivne povezanosti. Prema modelu McAdamsa i de St. Aubina (1992) osnovni motivacijski izvori generativnosti su *kulturalni zahtjevi* koji se pred osobu postavljaju i *unutarnja želja*. Kako okolina pred odraslu osobu (bar u našoj kulturi) ne postavlja zahtjev za uzimanjem kućnog ljubimca (dapače, iskaze privrženosti ljubimcima većina, čini se, ipak smatra nelegitimnim), moguće je da je kod ljudi koji se odlučuju na kućnog ljubimca intenzivnije izražena upravo ova *unutarnja želja* da se bude potreban, koja ih potiče na generativno djelovanje. Ono, vjerojatno dijelom, pronalazi svoje ispunjenje u odnosu s ljubimcem, pa je i sasvim razumljivo da se izražava u većoj privrženosti. Naravno, budući da je riječ o korelacijskim rezultatima, ne može se zaključivati o uzročno-posljedičnim vezama, međutim pretpostavka o vlasnicima kućnih ljubimaca kao ljudima koji su moguće općenito generativniji, svakako zaslužuje pažnju budućih istraživanja. Trebalo bi spomenuti i da specifičnost samog odnosa čovjek-ljubimac, a koja se odnosi na egzistencijalnu ovisnost životinje o skrbi vlasnika, vjerojatno leži u osnovi ovakvih rezultata. Naime, kao jednim od adekvatnih načina dugoročnijeg zadovoljenja potrebe da se bude potreban (a koja je izražena kod generativnijih osoba) čini se i skrbljenje o ljubimcu, budući da je u ovom slučaju čovjek zaista *potreban* jer znači sigurno preživljavanje za životinju. Dakle, ako ovakav odnos ima pozitivan ishod za čovjeka, logično je da će doći i do dublje emocionalne povezanosti karakteristične za privrženost.

Ranije je postavljeno pitanje kakva se to osoba, pored svih opterećenja života u suvremeno doba i svakodnevnih stresora, odlučuje na jednu dodatnu odgovornost u svom životu i sveukupnu obvezu koju nosi skrb za kućnog ljubimca. Izgleda da bi u svemu ovome određenu ulogu, uz niz drugih motiva, mogla igrati upravo generativnost kao unutarnja potreba osobe da se bude potreban te općenito koristan za svoju okolinu. Moguće je da su upravo generativnije osobe te koje odlučuju *opteretiti* svoje živote dodatnim odgovornostima jer u njima pronalaze zadovoljenje tog osnovnog pokretača vlastitog djelovanja. U prilog ovome govori i ovdje dobiveni rezultat o značajnim razlikama u generativnosti s obzirom na broj djece, s time da su se generativnijim pokazali oni roditelji iz uzorka vlasnika ljubimaca koji imaju 3 ili 4, u odnosu na 1 ili 2 djece.

Pretpostavku o vlasnicima kućnih ljubimaca kao osobama koje su općenito generativnije, kao što je već rečeno, trebalo bi tek provjeriti budućim istraživanjima,

uz preporuku da se vodi računa o tome je li osoba svojevrijedno prisvojila ljubimca ili joj je bio poklonjen budući da je to faktor koji bi mogao utjecati na rezultate.

Ranije je spomenuto kako je valjanost rezultata, a ujedno i mogućnost generalizacije zaključaka izvedenih na temelju rezultata ovog istraživanja, ograničena zbog metodoloških nedostataka. U prvom redu dob, spol i razina obrazovanja kao vrlo značajne moderator varijable ovdje su, na razini cijelog uzorka, neujednačene, što je faktor koji je itekako mogao utjecati na dobivene rezultate. Također, metrijske karakteristike Adaptirane Lexington skale privrženosti kućnim ljubimcima, kao i njezinu latentnu strukturu, valjalo bi provjeriti na uzorku vlasnika kućnih ljubimaca koji bi bio reprezentativan u smislu vrste ljubimca (do podataka o zastupljenosti pojedinih vrsta životinja kao kućnih ljubimaca moglo bi se doći u suradnji s veterinarskom strukom). Tako bi se ujedno došlo i do informacije o mogućim facetama privrženosti, općenito za sve vlasnike kućnih ljubimaca, što bi omogućilo usporedbu pojedinih poduzoraka, recimo vlasnika pasa i vlasnika mačaka i sl. Ako bi se u tom slučaju dobile razlike u načinima na koje ljudi procjenjuju svoj odnos s ljubimcem s obzirom na vrstu ljubimca (budući da je već poznato da postoje razlike u razini privrženosti s obzirom na vrstu), moglo bi se govoriti o različitim funkcijama koje za vlasnike kućnih ljubimaca ima taj odnos privrženosti, o čemu se ranije u raspravi nagađalo. Za sada se čini, bar što se tiče vlasnika pasa, da se radi o skupini koja svoj odnos s kućnim ljubimcem karakterizira kroz jednu općenitu afektivnu povezanost. Pritom se intenzitet te afektivne povezanosti mijenja s obzirom na iskazanu razinu generativnosti. Logično je, naime, da osoba koja općenito osjeća veću potrebu da zadovolji potrebe drugog i da se o nekome brine, u jednom odnosu gdje, u krajnjoj liniji, preživljavanje druge jedinice (ljubimca) ovisi o njezinoj skrbi, ujedno se osjeća i više privrženom svom ljubimcu.

Sve u svemu, unatoč nemogućnosti šire generalizacije na osnovi dobivenih rezultata, oni jesu s jedne strane indikativni te svakako otvaraju put budućim znanstvenim ispitivanjima u ovom, u nas, još prilično neistraženom području čovjekova života.

LITERATURA

- Albert, A., Bulcroft, K. (1988). Pets, families and the life course. *Journal of Marriage and the Family*, 50, 543-552.
- Allen, K.M., Blaskovich, J., Tomaka, J., Kelsey, R.M. (1991). Presence of human friends and pet dogs as moderators of autonomic responses to stress in women. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 582-589.
- Arambašić, L., Keresteš, G., Kuterovac-Jagodić, G., Vizek-Vidović, V. (1999). The role of pet ownership as a possible buffer variable in traumatic experiences. *Studia Psychologica*, 42, 135-146.
- Bretherton, I. (1992). The origins of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. *Developmental Psychology*, 28, 759-775.

- Budge, R.C., Spicer, J., Jones, B., St. George, R. (1998). Health correlates of compatibility and attachment in human – companion animal relationship. *Society & Animals Journal of Human – Animal Studies*, 6, 219-234.
- Clutton-Brock, J. (1999). *A natural history of domesticated mammals*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Friedmann, E., Katcher, A.H., Lynch, J. J., Thomas, S.A. (1980). Animal companions and one-year survival of patients after discharge from a coronary care unit. *Public Health Reports*. 95, 307-312.
- Friedmann, E., Thomas, S.A. (1995). Pet ownership, social support, and one year survival after acute myocardial infarction in the cardiac arrhythmia suppression trial (CAST). *American Journal of Cardiology*. 76, 1213-1217.
- Hart, L.A. (1995). Dogs as human companions: a review of the relationship. U Serpell, J. (Ur.), *The domestic dog: its evolution, behavior, and interactions with people*, 162-178. Cambridge University Press. Cambridge.
- Johnson, S.B., Rule, W.R. (1991). Personality characteristics and self – esteem in pet owners and non – owners. *International Journal of Psychology*, 26, 241-252.
- Johnson, T.P., Garrity, T.F., Stallones, L. (1992). Psychometric evaluation of the Lexington Attachment to Pets Scale (LAPS). *Anthrozoös*, 5, 160-175.
- Lacković-Grgin, K., Tucak, I. (2004). Adaptirana Loyola skala generativnosti. *Zbirka psiholoških skala i upitnika*. Sv.2. Odjel za psihologiju. Sveučilište u Zadru.
- McAdams, D.P., de St. Aubin, E. (1992). A theory of generativity and its assessment through self-report, behavioral acts, and narrative themes in autobiography. *Journal of Personality and Social Psychology*, 62, 1003-1015.
- McAdams, D.P. (2000). Attachment, intimacy and generativity. *Program in Human Development and Social Policy*, 117-120. Northwestern University.
- Millott, J.L. (1994). Olfactory and visual cues in the interaction systems between dogs and children. *Behavioural Processes*, 33, 177-188.
- Mitchell, R.W. (2001). Americans' talk to dogs: similarities and differences with talk to infants. *Research on Language and Social Interaction*, 34, 183-210.
- Prato-Previde, E., Fallani, G., Valsecchi, P. (2004). Gender differences in owners interacting with pet dogs: an observational study. *Ethology*, 112, 64-73.
- Robinson, I. (1992). Pets and people. U Thorne, C. (Ur.), *The Altham Book of Dog and Cat Behaviour*, 131-142. Oxford: Pergamon Press.
- Sable, P. (1995). Pets, attachment, and well-being across the life cycle. *Social Work*, 40, 334-341.
- Serpell, J. (1986). *In the company of animals*. Oxford: Blackwell Science.
- Serpell, J.A. (1991). Beneficial effects of pet ownership on some aspects of human health behavior. *Journal of the Royal Society of Medicine*, 84, 717-720.
- Siegel, J. M. (1990). Stressful life events and use of physician services among the elderly. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 1081-1086.
- Smith, S.L. (1983). Interactions between pet dogs and family members: an ethological study. U Kacher, A.H., Beck, A.M. (Ur.), *New perspectives in our lives with companion animals*, 29-36. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

- Straede, C.M., Gates, G.R. (1993). Psychological health in a population of Australian cat owners. *Anthrozoös*, 6, 30-41.
- Vizek-Vidović, V., Arambašić, L., Keresteš, G., Kuterovac-Jagodić, G., Vlahović-Štetić, V. (2001). Pet ownership in childhood and socio-emotional characteristics, work values and professional choices in early adulthood. *Anthrozoös*, 14, 224-231.
- Vizek-Vidović, V., Vlahović-Štetić, V., Bratko, D. (1999). Pet ownership, type of pet and socio-emotional development of school children. *Anthrozoös*, 12, 211-217.

AN ATTEMPT TO VALIDATE THE ADAPTED LEXINGTON ATTACHMENT TO PETS SCALE

Summary

Existing research has shown that humans develop profound emotional bonds with their pets which in turn have numerous physical, as well as psychological advantages. Attachment to pets, as a domain of scientific research, is still relatively unexplored in Croatia and, subsequently, there are no valid measures of this construct.

Therefore, the purpose of this study was to contribute to research on human attachment to pets by determining the psychometric characteristics of the translated and adapted *Lexington Attachment to Pets Scale* (Johnson, Garrity and Stallones, 1992). This scale was designed to measure intensity of human attachment to their pets. It was used in 144 Croatian dog owners (62.5% female dog owners, 37.5% male dog owner; average age 34.3 years).

Considering the preliminary nature of this study, the results have shown the pure factor structure of this instrument (only one factor was isolated – “general attachment” explaining 51.5% total variance). Confirmation of its homogeneity was also supported by high internal consistency as well as high overall reliability ($\alpha = 0.95$). Additionally, the intensity of attachment to pets significantly changes with the level of generativity, that is, owners who are more attached to their pets, are also more generative.

Due to the methodological limitations of this study, mostly concerning the representativeness of the sample, additional psychometrical validations of *Adapted Lexington Attachment to Pets Scale* are required.

Key words: attachment, pets, generativity

Primljeno: 07. 05. 2009.